

TELEGRAFUL ROMAN.

Apare Marțea, Joi și Sâmbăta.

ABONAMENTUL

Pentru Sibiu pe an 7 fl., 6 luni 3 fl. 50 cr., 3 luni 1 fl. 75 cr.
Pentru monarchie pe an 8 fl., 6 luni 4 fl., 3 luni 2 fl.
Pentru strălănitare pe an 12 fl., 6 luni 6 fl., 3 luni 3 fl.

Pentru abonamente și inserțiuni a se adresa la
Administrațiunea tipografiei archidiecezane Sibiu, strada Măcelarilor 47
Correspondențele sînt a se adresa la:
Redacțiunea „Telegraful Român”, strada Măcelarilor Nr. 43.
Epistole nefrancate se refuză. — Articuli nepublicați nu se înapoiază.

INSERȚIUNILE

Pentru odată 7 cr., — de două ori 12 cr., — de trei ori
15 cr. rëndul cu litere garmond — și timbru de 30 cr. pentru
de-care publicare.

Din cauza ss. serbători nrul cel mai de aproape va apăre Joi în 21 Aprilie.

Când vom serba pascile naționale?

Sînt aproape nouăsprezece seculi, de când, în timpul, în care poporul jidovesc se pregătia să serbeze pascile, pe înălțimile Golgothei, din prejma Ierusalimului, mântuitorul lomei, în chinuri trupesci și sufletesci, sângera și se lupta cu moartea pe cruce.

Adevărul, dreptatea se părea atunci, că au să apună dimpreună cu cea din urmă suflare a aceluia, care era în agonia morții, fiindcă mărturisise și propagase adevărul și dreptatea.

Și de sigur că în momentul, când vor fi apăsat sigilul pe ușa mormântului, fariseii și cărturarii, cari combăteau și urgiseau cele mărturisite și propagate de mântuitorul, vor fi simțit un triumf plin de satisfacere.

Bucuria aceasta însă n'a fost durabilă. A treia și a fost spulberată, ear' după trei seculi lumea romană — Europa, Africa și Asia, încât aceste se aflau în cadrul civilizațiunei romane — era cucerită de ideile, cari părea că au amuțit de odată cu amortirea trupului restignit pe cruce și cari păreau astupate în mormântul Arimateanului.

Dacă este permis a asemăna cele mici cu cele mari putem să șicem, și noi, că pe când, biserica noastră se pregătesce a serba pascile, în înălțimea parlamentară a dietei unguresci, în casa magnaților, se pune la ordinea țilei un proiect de lege, opus principiilor de îndreptățire egală, ba chiar și legilor fundamentale unguresci. Și pentru ca chinurile să fie de mai multe feluri, ordinea aceasta a țilei se face într'un mod, care umilindu-ne biserica, să ne umilească de odată și în religiozitatea și naționalitatea noastră.

Ca și atunci, se înșeală și acum acei ce cred că prin patima cea plină de umilire, ce ni-o pregătesc, ne vor înfășura eară în lanțurile (giolgiurile) întunecului. Se înșeală, dacă și închipuiesc, că prin forțări nenaturale vor pute face din români masă brută spre a o exploata după plac și după voință.

Soarele civilizațiunei și culturai a străbătut prea mult și la noi, ca să mai impedece prin opintiri ca cele cu proiectele de maghiarisare desvoltarea vieței noastre naționale. Aceasta, de și noi românii nu ne-am bucurat în trecut nici a miia parte de favorurile, de care s'au bucurat dênșii, este desvoltată deja în grad tot așa de mare, cum este a acelor, ce vor să ne-o impedece. Voteze dar projec-

tu și încă spre batjocura legilor, prin care tot ei ne „garantaseră” autonomie bisericească și desvoltarea națională, în țilele pascilor noastre. Adevărul și dreptatea n'au putut fi stăpânite de închisoare și de moarte; adevărul și dreptatea, cari sînt în partea noastră, nu vor pute fi stăpânite nici de nisce proiecte de legi, fie încă odată așa de asupritoare.

Să nu uităm nici aceea că triumful, care se așteaptă dela proiectul de lege încă nu și-a primit sigilul care să incuie ușa de îngrădire impregiurului buzelor noastre, și lumea veche și nouă ferbe de indignațiune asupra aroganței unui popor cu pretensiuni mai mari decât îl slujesc puterile. „Ungurii, țice o foaie bucureșteană s'au deochiat până și în America”... și apoi citează din „Illinois”, țiar american din Chicago, între altele și locurile următoare cam necioplite:

„Dela anul 1867 Ungurii abia mai cunosc altă chiemare a vieței decât de a apăsa pe Nemții, Slavii și pe Români din statul lor în modul cel mai barbar, de a le opri desvoltarea în modul cel mai rușinos, de ale călea limba și datinile în picioare. Acești coboritori ai selbaticilor asiatici află plăcere a călea în picioare, cu fudulia Peilor-roșii, cultura, limba și obiceiurile nemaghiare și de a face din limba lor, pe care 9 secolii înșuși frunțașii lor nu au folosit'o, limbă singură legală nu numai pentru 5 milioane de Unguri, dar și pentru 9 milioane Nemți, Slavi și Români. Nici Turcii, a căror supuși au fost un secol și jumătate, nu i-au asuprit cu așa nerușinare; acești Turci au lăsat raialelor limba și datinele și nu s'au încercat nici odată să facă ce fac acum coboritorii Hunilor.”

Diarul american și descopere apoi și desplăcere sa față cu Nemții, cari la 1848 s'au însuflețit pentru „libertatea Ungurilor” și reprobează insinuarile unui corespondent dela Budapesta, care apără „stupiditatea” aceea, în chipul următor:

„Acel domn presupune despre noi că vom încuviința ca 5 milioane de Unguri cu să se poarte cu 9 milioane de altă limbă, cum nici 45 milioane locuitori americani de limba englesă nu au cercat vre-odată să facă cu opt milioane Germani, Scandinavi, Boemi, Poloni și Slavi, adecă a le ataca și răpi limba maternă. Acel domn maghiar cuatează a bănul o foaie americană, redactată în limba germană, că ar pute afla drept că în Ungaria un soiu de popor care face 2/5 din întreg să și impună limba sa cu sila altei părți a poporului de 3/5 a întregului și tocmai aici să găsim aceasta drept un le o duzină de diverse națiuni au drept să se folosească de propria lor limba, unde și dacă numai a țicea parte a locuitorilor vechi vorbesc limba germană totuși să învață în scoale publice. O băneală ca aceasta te revoltă.”

După ce termină foaia bucureșteană cu reproducțiunea din foaia americană adauge dela sine: „Fac progrese mari ungurii în stima generală.”

Aceasta e astăzi, și este o dovadă, că indignațiunea nu este numai a noastră, ci e generală. Mâne

insă indignațiunea de astăzi are să se prefacă în despreț. Maghiarii au să dovedească că cu toate proptelele lor artificiale, stărind pe cărarea apucată au să secere fiascuri*), și naționalitățile, pe cari cred că le vor pute apăsa, vor merge pe calea desvoltării, mai greu ceva, dar vor merge înainte.

Mergerea înainte deci să nu-o perdem din vedere. Să nu perdem din ochi desvoltarea românu-lui ca agricultor, ca meseriaș, ca neguțator, ca învățator, profesor, ca preot și în fine ca om al vieței publice.

Avem deja probe pipăite că toate aceste, pe pe lângă toate greutățile, cu care avem să ne luptăm, au început a succede binișor. Atêrnă dela noi ca să succedă și mai bine.

Când vom pune picior sigur pe toate terenurile aceste, puțin ne va păsa de opintirile unui Trefort sau Tisza cu §§ de maghiarisare. „Puternicii” de ați vor călea ei legile lor de maghiarisare și vor întinde rușinași mâna acelor, pe cari au umblat să i nimicească.

Spre sfêrșitul acesta noi să facem mai multă economie cu puterile noastre fizice și intelectuale, organizându-ne, încât toate puterile noastre să lucre de o potrivă, toate spre înaintarea tuturor și nici una în detrimentul alteia.

Eată calea și modul, care ne-ar duce sigur cătră timpul, în care, în locul patimilor de astăzi, să serbăm pascile cu bucurie, pentru că am serba cu pascile sufletesci creștinești tot odată și pascile unei progresări naționale.

Revista politică.

Sibiu, în 15 Aprilie.

Calătoria principelui Bulgariei la Mocsva, pe la Constantinopole, Atena și Cetinie, „P. Ll.” o consideră de o simptomă, asupra cărei merită să și îndrepte politicii atențiunea. Aceeași foaie se miră de primirea, ce a avut principele Bulgariei în Constantinopole. Petrecerea principelui Alecsandru în Atena e mai puțin ofensivă. „P. Ll.” recunoaște că următorii lui Achill și Agamenon nu simpatisează cu locurile și ocaziunile, unde miroasă a praf de pușcă. Pentru ei sînt simpatice secerișurile acolo, unde nu au sêmănat și căștigurile, care nu le au meritat. Dela Atena n'are să aducă principele nimica. Prezența lui acolo puțin va schimba firea grecească. Cu to-

*) Veți până una altă „repatriarea Ciangăilor”, despre care vom scrie de altă dată.

FOIȚA.

La pascile Ormindenilor.

(Copii de pe natură, zugrăvite de P. S.)

Pasci, primăvară și regiuni romantice.

Aceste cuvinte te ghidilă la ureche și te ung la inimă. Pascile ne scapă de postul cel lung, primăvara schimbă privelisceca monoțoană a iernei, ear regiunile romantice ne încântă ochii după trecerea câmpiilor neschimbăcioase la privire.

Soartea vitrigă m'a făcut să serbez cu cinste Pascile în mai multe locuri din țeară, însă nicăirea nu am avut mai bună distracțiune naturală ca la Ormindea. Dintre multele primăveri, în cari m'am înălțat pe scara vieței mele, puține mi-au fost mai plăcute ca cele dela Ormindea, și tot acolo am fost îmbetat mai mult de frumșetele regiunilor romantice, unde fie-care stâncă, fie-care păriu și ori ce gaură în sinul pământului este un cap de operă al naturii și un monument istoric pentru suferințele și luptele strămoșilor nostri, pentru cari astăzi totuși sîntem eu lanțul de grumazi.

Așa e la Ormindea.

Ormindea — țeu me e oraș de frunte, dar nici

din coadă, ci un sat mijlociu din Zarand. Ei! și când scim că Ormindea e în Zarand, atunci nu trebuie să o îngropăm în laude, căci Zarandul e un ținut fermecătoriu prin clasicitatea panoramei sale naturale.

Dar ce să lăsăm Zarandul și să ne facem cunoscuți cu Ormindenii și cu datinile lor originale, apoi să ne petrecem cu ei la Pasci. Nu ne va păre rău.

De ne vom așeșa în ori care punct al pământului din Ormindea sau în apropierea acesteia, nu vom pute observa poziția orografică a acestui sat.

Ce să facem dară?

Să presupunem că sîntem în un balon al dlui Tissandier din Paris și că sîntem așeșați în aer la o înălțime de câteva mii de metri chiar deasupra acestui sat. De acolo vom privi în jos și vom observa o groapă lungă cu multe întindături, care formează figura silhuetică a unui corn de cerb cu o ureche la rădăcină. Așa este suprafața acestui sat giur impregiur încungiurat cu munți, pe cari noi îi vom numi dealuri, căci ei preste toată vara, din cauza căldurei, au lepădat țundra cea albă de neauă. Forma acestor dealuri e diferită, unul e ca un porc culcat, altul e de forma unui furnicariu, dincolo vedem unul ca o cetate de piatră, în vîrf cu șes roditoriu, ear pe o parte, dacă omul are lipsă, se

poate sui cu carul în vîrful lui; apoi dincoace e altul de forma unei scoverzi îndoite, altul e ca spatele unui cal fără șeauă și așa mai departe, se înțelege că toate în o estensiune mărită de mii de mii de ori. Minunate silhuete ar pute desemna acolo un pictor, între care multe vor întrece pe dealul de lângă Trățcâu, care în trecerea mea pe acolo îmi arăta figura sa de forma obrazului unui om culcat pe spate, cu păr, frunte, ochi, nas, gură, bărbie gușă mare și cu mânil pre pept. Pecat că nu l'am auzit și horcăind.

Dar să nu sburăm cu mintea noastră din balon. Să ne sloboșim mai în jos și atunci vedem că pe fața acestor dealuri șoade sînt o mulțime de grădini cu pomi, pământuri arătoare, pășuni, păduri mai mari și mai mici și ici colo stani de piatră și găuri în pământ. Casele sînt departe una de alta, coperite cu paie și cu părății albi ca neaua. Apă de isvor este destulă, mai multe păriuri și o vale, care este seacă, de bună seamă vor fi beut executorii apa din ea, căci vin nu se produce la Ormindea.

Vêdurăm Ormindea de sus, să o vedem și de jos. Cu balonul nu vom descălea în Ormindea, căci s'ar spăria iepurii și ar fugi din sat, dar ne vom duce acolo cu trăsura, pe unde vom pute, pe unde nu, ne vom folosi de cele două picioare, dacă

tul altfel se înfățișează visita în Cetinie. Nu atât visita în sine este simptomatică, cât timpul și împrejurările, în care se face visita. Foi slavice amintesc tocmai că Bulgaria și Muntenegru pășesc pe aceeași linie politică, că urmăresc aceleași ținte și sunt de acord și în privința mijloacelor precum și în privința isvorului politicii lor. Că visita se face înainte de călătoria la Moscva și că cu ocaziunea vizitei principele Alecsandru se logodește cu fina țarului rusesc prințesa Milița, sunt o dovadă nouă despre intimitatea ce există între Bulgaria și Muntenegru de o parte și între țarul rusesc de altă parte. „P. Ll“ atrage atențiunea diplomației austro-ungurești asupra maselor de insurgenți ce vin din Muntenegru și reproabă politica cea resfățătoare, ce a urmat cabinetul de externe din Viena și în trecutul mai depărtat și în cel mai de aproape față cu resfățatul principat al Muntenegrului. Încheie cu temerea că din făclia nunței din Cetinie se poate aprinde un incendiu de resboiu.

Se susține că contele Hoyos va fi numit ambasador la Paris.

Proiectul pentru scoalele medii în parlamentul Ungariei.

Țiua a opta a dezbaterii.

(Urmare.)

Ministrul președinte Tisza: (Să auzim! Să auzim!) Nu e lucru plăcut a lua acum cuvântul, după ce s'a pus paciința casei pe probă prin un pamflet, care a ținut aproape 4 oare și jumătate. Eu o pot face această mai ușor, ca aceia, cari ar dori să vorbească mai pe larg și din punct de vedere teoretic asupra acestui proiect, mai ușor, căci voi vorbi fie și din datorința, ce o am, cât se poate de scurt având în vedere atențiunea obosită a casei.

Mulțămesc din parte-mi domnului dep. Zay, că a dat ocaziune geniului maghiar — care după părerea sa s'a stins, dar care, după cum sper, eărăși va reinvia, că a dat și ocaziune acestui geniu maghiar a dovedi în ședința de azi într'un mod atât de extraordinar, că el e tot acela, care a fost și mai înainte: tolerant, deștept și așezat. (Aprobare viuă.) Nici un parlament în Europa n'ar fi ascultat o cuvântare ca aceasta cu liniscea, cu care a ascultat, parlamentul nostru vorbirea dep. Zay. (Așa e! Așa e!)

Nu voi să asemenez, ca domnul deputat, liberalismul strein cu cel maghiar. Nu-i stric gustul, dacă dânsul află că liberalismul rusesc e mai mare ca al nostru, granițele țerei îi stau deschise, poftă-că în Rusia. (Aprobare viuă, generală.) Nu voi să mă las în asemănări cu ocaziunea aceasta nici din motivul, ca să nu creadă d. deputat că ar fi cineva între noi și — eu din parte-mi protestez contra unei astfel de presupuneri, — care s'ar teme, că șgomotul „Schulvereinului“, respective nutrimentul, ce se oferă acestui din țeara aceasta, ar pute descredita înaintea streinătății idea de stat maghiar. Dacă domnul dep. crede aceasta se înșală, și se va deștepta acuși din rătăcirea sa. Sunt convins despre zădărnicia acestor intrigi, dacă cu toate acestea ași interdice tinerilor studierea în streinătate, o ași face din motivul, ca să împedec esportarea de calumnii contra Ungariei în afară. (Aprobare viuă.)

Nu mă provoc la toi streine; poftiți și cetiți cu atențiune cele ce se scriu în „Siebenbürgisch — Deutsche Tageblatt“ în țeara aceasta subjugată, în

care sasi nu se bucură de nici o libertate, cel puțin de libertate mai puțină ca în Rusia. (Ilaritate.) Cetiți foaia aceasta și veți vedea, cum răspândește între conaționali ideile cele false și totlucruri neadeverate.

Gavriel Ugron: Ei mint tot deauna!

Ministrul președinte Tisza: Dintre multe exemple fie-mi permis a aduce numai unul. Am tocmai un număr din numita foaie în mână. Într'un raport al său despre o adunare de club, scrie d. deputat fără a fi fost de față și fără a fi membrul acelei partide — spre durerea sau bucuria mea — (Ilaritate) după ce înjură partida întreagă și spune, că membrii sunt oameni dependenți, cari n'au ajuns pe cale onestă în partidă, scrie, dic, următoarele:

„Basa proiectului de lege pentru scoalele medii, nu o formează scopuri culturale, progrese didactice și înaintarea instrucțiunii, precum cred unii „bărbați de școală“. Ministrul președinte o a spus apriat în club, că intențiunea proiectului e cu deosebire a valorisa față cu naționalitățile și cu confesiunile „ideea de stat“. „Ideea de stat“ culminează simplu în „maghiarisare.“ (Mișcare.)

Onorară casă! Am Țis o și o voi dice tot-deauna, că ideea de stat trebuie să aște espresione într'o lege pentru instrucțiune; n'am Țis și nici nu voi dice însă nici odată, că espresione aceasta se consiste într'o maghiarisare siluită. Aceasta n'am Țis nici când. Din contră am susținut, că chemarea unei legi e a apăra pe toate confesiunile și naționalitățile, și a nu cere dela ele mai mult de cât cer considerațiunile față cu statul; atât însă se ceară la toată întempleră. (Aplause.) Unde e deci omnipotența statului și maghiarisarea siluită, de care se plâng domni deputați, unul mai pe larg, celălalt mai pe scurt! Foaia aceasta însă merge în streinătate și fiind că e scrisă și redigată de un germân, care e și deputat, aceia, cari nu se informează mai de aproape, îi dau credemânt. Eu o repet: deși îmi pare rău, că a succes a duce în rătăcire pe astfel de bărbați, precum sunt unii în „Schulverein“, noi nu ne vom teme de ei și nu ne vom împedeca de șgomotul lor, în activitatea noastră legislativă. Nici odată. Să mă creadă dl deputat. (Aprobare viuă generală.)

Domnii însă susțin, că lucrul n'a eșit dela ei. Fie ori-cine — nu voi să-i eruez. Nimenea nu va trage la îndoială, că foia aceasta servește numai spre scopul, de a divulga sciri neadeverate, chemate a provoca antipatie contra națiunii maghiare (Aprobare.) ce pot eu face, dacă foi germâne independente și ostile Ungariei scriu astfel de lucruri provocându-se la scirile primite din Transilvania. Despre un maghiar din Transilvania nu presupun, că ar fi apt a scrie astfel de ierimiade, prin urmare scirile acestea nu pot veni dintr'alt loc decât dela sasi. Aceia prin urmare au drept, cari susțin, că răspândește faime ostile uitându-și de datorințele lor patriotice. (Aprobare.)

Dela părerea aceasta nu mă poate abate nici chiar vorbirea dep. Zay, care n'a avut altă intențiune decât a seduce pe oameni să creadă că chiar și în dietă sunt siliți unii din deputați a se plânge contra absolutismului maghiar și a apăsării maghiare. În unele privințe a fost vorbirea d. Zay, ce e drept mai ecuitabilă și mai concilianță ca vorbirile celorlalți deputați. Dar în ce a constat concilierea? În acuzări directe contra statului maghiar, în defaimări contra cultului și constituțiunii ma-

ghiare. (Aprobare în dreapta și stânga.) Intențiunea vorbirei a fost a se arăta pe de o parte ecuitabilă, ear pe de altă parte a răspândi faime, cari stau în contradicere cu faptele, (Aprobare.)

Sântem învinuiți că esamenul de calificățiune va maghiarisa întreg corpul profesoral.

Cum s'ar pute aceasta? Afară de limba și literatura maghiară se propun toate obiectele de învățământ în limba germană — studiile și le fac profesorii parte mare la universitățile germane. Prin aceea că profesorii vor dovedi că știu limba maghiară încă nu se maghiarisează nimenea.

Dacă în adevăr cultura maghiară e atât de inferioară, precum a binevoita se espriam d. dep. Zay, ear cea germană atât de superioară celei maghiare, apoi nu pricep, cum se poate teme cineva a fi răpit de o cultură inferioară pricepând limba maghiară?

Eu nu mă tem cu toată superioritatea cultului germane, pe care o recunosc bucuros, că maghiarul care știe limba germană se va face german din simplu motiv că cunoaște limba germană. Dl. dep. Zay învinuesce cu nedreptul pe sasi slabi de caracter.

O altă acuză dice: „tinerimea noastră nu poate cerceta universitățile germane.“ În proiect nu se află urmă de atari pedeci. Se va arăta că aceia, cari dic că proiectul ar estirpa scoalele germane, sunt profeți răi și atunci se vor întoarce bărbații din „Schulverein“ cu dispreț de către sasi. Inteligența săsească, care pe cum se pare seduce ași pe poporul săsesc, se poate apropia un timp, în care nimenea nu va fi în stare a apăra prosperitatea și naționalitatea săsească susținută secolii întregi. (Aprobare.)

Până când deputații sasi nu vor declara de nedrepte scirile răspândite prin declarațiunile „Schulverein“ului, să mă ierte dd. deputați, ei nu manifestează decât ipocrisia unor patrioți răi.

Dacă d. Zay ar fi cetit cele ce s'au scris de guvernele ungare constituționale și neconstituționale referitoriu la administrațiunea veche săsească și-ar fi tras mai bine sama înainte de a arunca actualului guvern administrațiune rea, corupțiune și persecuțiune.

O combatere mai detaiată a vorbirei d. dep. Zay se află în faptele istorice, la cari m'am provocat și în proiectul de față. Toate plânsorile sasilor referitoare la maghiarisarea scoalelor sunt în contradicere cu adevărul.

Find că proiectul nu cere mai mult dela naționalități și confesiuni decât îi compete statului maghiar, mă rog de onorata casă să-i primească. (Aplause vii necurmăte.)

Țiua a noua de dezbateri.

Președintele Pechy deschide ședința la 10 oare. Pe totoiurile ministrilor se află: Tisza, Trefort, Kemeny și Pauler. La ordinea țilei e dezbateri generală asupra proiectului de lege pentru scoalele medii.

După Iuliu Lanczy, care vorbește pentru proiect, ia cuvântul Albert Kiss. Proiectul de față amenință, după părerea vorbitorului, autonomia școlară a confesiunilor. Ministrul președinte susține, ce e drept contrariul, laudându-se, că dânsul nu pretinde dela naționalități și confesiuni alt ceva, decât numai atâta, cât recer interesele statului. Ministrul de instrucțiune a fost declarat mai înainte (19 Martie 1880), că nu e chemare deamă pentru

mai multe nu avem. Însă bine să luăm seama, că Ormindenii sunt cam posnași, ei mănăcă glumele cu lingura și nu cumva să ne opărească și pe noi cu apă rece.

La drum dară. Pascile sunt aci, să vedem cum le așteaptă creștinii dela Ormindea și cum le serbează.

E Vinerea Pascilor. Pe toate văile și dealurile auzi bătându-se toaca, acel instrument nescris încă în dicționarul artei musicale, fiind astfel numai un obiect de predilecțiune în ocupațiunea principală a copiilor preste tot timpul, cât durează postul pascilor. Ici colea vedem câte un om ducând câte un sac cu farină de mumel (mühlmehl) pentru coacerea colacilor pe pasci. Pe fețele tuturor locuitorilor observăm espresionea suferințelor cauzate de postul cel lung, care pare a nu mai ave sfârșit. Aștepta Pascile în săptămâna cea mare este o bucurie chinuitoare. Oh, mazere, prune ferte și zamă de cuc, că multă nenorocire cauzată acestor oameni muncitori, cărora li-ați mănăcăt sângele, pentru-că v'au mănăcăt și ei cu lingura. Dar Pascile, Pascile vor sdruncina cinstea voastră depre masă și atunci oamenii vor căpăta nouă puteri pentru muncă. Dealmintrelea trebuie să șcim că Ormindenii sunt băeși sau lucrători de mine, cum vorbește eioplitorii de limbă, apoi ei află aur s'au „fură“ cum le place proprietarilor privilegiați a se espriam. În atare

cas Ormindeanul trăește lume albă. Schimbă aurul pe bani buni noaptea și atunci schimbătorul îl omoară cu omenia din tot felul de mănăcări și beuturi, între cari sălama și pecele gras joacă rolul principal în timpul posturilor. Creștinul dela Ormindea în casa sa proprie nu mănăcă de dulce în post, într'alt loc însă bucuros. Apoi s'au cum e vorba Ormindeanului. E bine a fi în raiu dar mai bine în chelneraiu.

Dar să nu uităm, iubitorilor cetitori, că sântem încă la Vinerea Patimilor în Ormindea. Vrem să-i vedem pe Ormindeni, cum sunt înbrăcați în această țilă. Înainte vă pot spune ca cu furca.

Să începem dela cap și să sfârșim la picioare, și încă chiar cu Solomon a lui Plitan din Dealul Bobei, cu care seamănă mai toți la îmbrăcăminte. Pălăria e de culoare surie, în care se refiâng rațele soarelui ca într'o sabie lucie; marginile acestei pălării au fost deja de mai multe ori tăiate, ear acum sunt încrețite cu ață ca stea în sus. Vêful pălăriei e cârpit cu un petec de piele numit plotog, ca să fie mai trainică. Rocul, de ei poreclit laiber, este de flanel vênăt, cu o mulțime de petece de pânză albă — pentru trănicie; tot asemenea sunt cioarecii mai noi de nouți, odinioară albi, ear acum de culoare roșie, pe carea o au primit la lucrul din bae. În tot Zarandul, unde vei vedea vre-un om cu cioarecii roșii, acela se știe că-i Ormindean, ceea ce

nu e mirare, căci acolo și pământul e roșu. Cioarecii, deși sunt noi, totuși au un plotog mare de piele groasă cusută cu multă grige; tot așa și pe genunchi strălucesc două plotoage de o lungime și lățime considerabilă. Ormindenii au privilegiu deosebit pentru purtarea acestor plotoage, căci ei sunt băeși și în bae în genunchind la lucru pe pietri, pelea le face un bun serviciu, la din contră ar pute căpăta ochi de găină pe genunchi. Solomonul nostru poartă cisme mari sub cioareci, dar sunt alții, cari poartă și opinci ușurele fără gurgoiu.

Aceasta e uniforma de toate țilele a Ormindenilor, cum dic și ei: haine de Anglie petece o mie Când vorbesc despre îmbrăcăminte lor, 'mi iau îndrăzneală a mai spune o vorbă.

Băeșul dela Ormindea, când lucră în bae representă un tricolor național: roșu, vênăt, galben. Cioarecii sunt roșii, rocul e vênăt, ear fața lui e galbenă la licărirea candeliei. Însă pentru aceasta totuși nu se aruncă în Murăș, precum făcū un bun patriot din ceata lui Kossuth. Acela uitându-se în oglindă, observă că dinții săi sunt galbini la vênăt, ear spre gingenii sunt negri, prin urmare dinții lui reprezentau culoarea austriacă, ceea ce într'atâta l'a consternat, încât s'au aruncat în Murăș. Să-i fie apa ușoară.

(Va urma)

legislativă a mărgini autonomia confesiunilor și drepturile garantate protestanților prin art. de lege 26: 1790/91. Proiectul stă în contradicție drastică cu asigurările acestea. Vorbitorul, care nu-și poate lăpăda convicțiunea religioasă ca domnul ministru președinte, nu primesc proiectul nici de basă la desbaterea generală, ci se alătură la votul minorității, aprobând totodată propunerea de conclud prezentată de dep. Baronul Desideriu Pronay.

După Albert Kiss iau cuvântul: Ferdinand Horanșky (pro), Nicolau Bartha (contra), Vincențiu Tischler (pro), Eduard Kriestinkovics (contra), Ios. Wagner, preot rom. cat. (pro) Iosif Bacon (contra). Proiectul de față, susține dep. I. Bacon, intrând ca lege în vigoare ar împărechia interesele comune și ar falsifica spiritul cunoscut, liberal al legislativei din Ungaria. Ba ce e mai mult, proiectul acesta, fiind primit, ar debilita forțele Ungariei, căci se împotrivesc culturi adevărate, care așteaptă a fi răspândită prin scoale. Vorbitorul se alătură la propunerea de conclud prezentată de dep. Gull.

Dina a zecea de desbatere.

Președintele Pechy deschide ședința la 10 oare. Dintre ministri se află de față: Tisza, Trefort, Szapary, Pauler și Szecheny. La ordinea zilei e continuarea desbaterei generale asupra proiectului de lege pentru scoalele medii.

Ioan Hofgraef (sas) ia cuvântul. După vorbitoriu e fals punctul de mănecare al proiectului. Legea referitoare la protestanții din Ungaria proprie diferează de legile religioase, cari tractează despre confesiunile transilvănene. Proiectul nu ține cont de deosebirea aceasta și vatămă în deosebi autonomia scolară a confesiunilor transilvănene. Vorbitorul nu se îndoiesc, că proiectul va fi primit în general, se roagă deci, ca la statorirea detaiurilor casa deputaților să lase neajignite garanțiile pe cari se bazează existența poporului săsesc din Transilvania, ca a unui popor german. Încât pentru persoana sa nici vorbitorul nu primesc proiectul, ci se alătură la propunerea făcută de dl Ios. Gull.

După Iuliu Beniczky (pro) ia cuvântul:

Michail Polit: (sârb) Onorată casă! (Să auzim!) Proiectul de față a fost judecat în decursul desbaterei din diferite puncte de vedere. S'au luat privity la punctul de vedere al naționalităților. Punctul de vedere mai normativ însă culminează în întrebarea: oare corespunde proiectul acestei politici culturale a Ungariei?

Una din chemările mai nobile și mai înalte ale unui stat e îndeplinirea unei politici culturale bine precisate. Rangul unui stat în civilizațiunea europeană se determină prin gradul lui de cultură.

Ungaria, durere, nu ocupă locul prim în șirul statelor culte. Unii susțin chiar, că Ungaria aparține în privința culturi statelor orientale. Într'o privință e dreaptă susținerea, într'alta însă nu. Ungaria posedă, ce e drept tipul statelor orientale intrinsec individualități dezvoltate, cari se opun asimilațiunei culturale, unității culturale, de altă parte însă trebuie să recunoaștem, că în Ungaria legătura cu civilizațiunea apuseană nu s'a rupt nici când.

În statele orientale s'a fost nimic cultura prin invasiunea osmană și statele acestea s'au vădut necesitate a crea totul din nou. Deosebirea există în aceea, că Ungaria posedă o tradițiune culturală, o

tradițiune, care corespunde individualității sale, așa după cum s'a dezvoltat ea în mod istoric.

Confesiunile n'au jucat numai din întâmplare un rol așa de însemnat în Ungaria, ca nicăiri în Europa. Confesiunile au fost factori puternici, așa încât statul nu le-a putut desconsidera. Pozițiunea confesiunilor n'a fost favorabilă numai naționalităților nemaghiare, ci chiar și poporului maghiar.

E verosimil, că limba, literatura și caracterul maghiar n'ar fi ajuns la dezvoltarea de azi, dacă reformații maghiari nu și-ar fi susținut cu energie autonomia confesiunii și a scoalei lor chiar și în timpurile cele mai grele față cu ingerența statului.

Mi s'ar pute reflecta, că timpurile acelea au trecut de mult și starea de azi e alta, că azi maghiarii se află la putere, iar guvernul maghiar nu va întreprinde de sigur nimic în contra maghiarismului.

De aceea nici nu știu da oamenii cu socoteala, cum de protestanții din Ungaria, în deosebi domni de pe partea aceasta (cei din stânga extremă) perhoresează așa de tare proiectul de față. Proiectul acesta doară nu e elaborat în defavorul, ci în favorul maghiarismului, și nu e greu a ghici în a cui defavor e lucrat. Dar să vedem oare proiectul acesta e îndreptat în adevăr numai în contra naționalităților, ori că el amenință și maghiarismul? Conced, că poporul maghiar a câștigat prin tratatul din 1867 o pozițiune splendidă, cu toate că domni din partea aceasta (stânga extremă) nu vor să scie de splendoarea ei. (Așa e! în stânga extremă.)

Cu toată pozițiunea splendidă susțin unii că independența Ungariei nu se estinde așa departe ca a Bulgariei și a Rumeliei de est. (Ilaritate în dreapta) Conced pozițiunea splendidă a Ungariei, nu conced însă că Ungaria ar avea independența, care să o facă stăpână peste soarta sa. Nu conced că Ungaria n'ar fi espusă tuturor eventualităților, cărora e espusă Austria atât în privința referințelor esterne, cât și a celor interne.

S'ar pute dice și aceea, că Ungaria nu va fi atinsă de eventualitățile din Austria în parlamentul său, pe cât timp va exista constituțiunea și parlamentul Ungariei, iar în parlamentul Ungariei o majoritate maghiară. Dar oare majoritatea de azi e maghiară? Da, culoarea îi este maghiară, materialul însă nu-i maghiar. (Ilaritate mare în dreapta! Mișcare. Să auzim!) de oare-ce majoritatea a eșit din cercuri electorale nemaghiare. Tocmiți un autor, care se dea materialului altă culoare, și uități-vă apoi la consecuente.

Fiindcă scim, că Ungaria în urma legăturii sale cu Austria e espusă la deosebite eventualități, nu ne e permis a da statului armă în mână contra naționalităților, căci sub împregiurări schimbate se va folosi arma aceasta apoi contra noastră. Nu nimicți fortărețele, în cari protestanții ungari, reformații ungari pelângă autonomia lor, au fost în stare să apere și maghiarismul, în timpurile cele mai grele. Mi se va dice: da, autonomia confesională a fost instituțiune frumoasă și folositoare și a făcut mari servicii maghiarismului, azi însă nu ne mărginim la ceea ce a fost, voină a crea un stat modern. Se afirmă mai departe că instrucțiunea publică nu e afacere confesională: scoala nu e instituțiune confesională, ci afacere de stat *per eminentiam*. Sciu ce susține Bluntschli: „scoala e scoală de stat.“ Indicele moderne se pot însă aplica numai acolo, unde iartă împregiurările și unde dezvoltarea istorică e de atare. Noi nu putem imita limbile moderne ale apu-

sului. Omnipotența statului corespunde acolo unității culturale. Ar fi mare absurditate, dacă am voi să imităm sistemul de instrucțiune din Franca.

Francezii au noțiuni, pe care noi nu le înțelegem. „Université“ nu e tot una cu „universitatea“ noastră; sub „écoles normale“ înțeleg francezii altcava nu aceea ce înțelegem noi; „lycée“ nu e identic cu „gimnaziul“ nostru. Noi am imita un ce absurd, dacă am înființa convicte cu provisorii censori și repetitori și cu un tutorat din partea statului până în cele mai amănunte detaiuri. Aceasta nu se potrivește în Ungaria. Și totuși se află oameni se află un deputat, care asemănă Ungaria cu Franca. Am trăit în Franca și am învățat acolo multe de toate; una însă n'am știut până acum și aceasta o am învățat zilele acestea dela d. dep. Grünwald (să auzim!) că adevărat francezul „patois“ stă în același raport cu limba literară a Franței, în care stau limbile nemaghiare din Ungaria cu limba maghiară (Contradicție).

Dacă ar fi susținut aceasta un deputat în parlamentul din Rumelia de est l-ași erta, în parlamentul din Ungaria n'are loc o astfel de afirmare. Domnul dep. Grünwald are temeri în privința viitorului Ungariei. Densul dice că masele naționalităților nemaghiare nu se vor pute maghiariza, și că dacă nu va succede maghiarizarea inteligenței Ungaria nu va avea viitoriu. Ungaria a avut un trecut de 1000 ani fără a se fi încercat asimilarea și unitatea culturală, ea va avea viitor, fără ca să se realizeze unitatea culturală. Am și eu temeri, că viitorul Ungariei va fi periclitat, dacă vor ajunge la valoare ideile răspândite de d. dep. Grünwald. (Ilaritate.)

Proiectul de față e eflucul simptomei inaugurale înainte cu patru ani, când fu vorba de introducerea limbei maghiare în scoalele populare. Deputații naționalităților n'ar trebui să mai ia parte azi la desbatere, căci cu ocaziunea sus numită ei au eshauriat toate argumentele, ce se împotrivesc acestui sistem și experiența ne-a dovedit că întreg sistemul e greșit și fără scop. Eu iau în cazul de față numai de aceea cuvântul, ca să constat unele fapte. Căci în ce constă acest sistem: politica culturală a Ungariei?

A crea prin răspândirea limbei de stat în Ungaria o unitate culturală. Dar oare e corect terminul „limba de stat“? Terminul acesta nu se poate traduce într'altă limbă neavând nici un sens și fiind nelogic. Spunei unui francez: „langue d'état“ sau unui englez: „language of state“, și va sta în loc întrebându-te ce însemnează?

Popoarele, națiunile au limbă, statul ca atare n'are și nici nu poate avea limbă. (Mișcare și contradicție.) Terminul „Staatssprache“ nu e termin german, căci germanul cunoaște numai „Amtsprache“; cuvântul, Staatssprache e importat din Austro Ungaria. Se află o limbă engleză, franceză și germană și aceasta e „limba oficială a respectivelor popoare“. Îndată ce statul trece preste sfera conveniență popoarelor, de loc se începe sila în privința limbei.

Sunt ce e drept, popoare mici pe o treaptă mai de jos de cultură, cari își însușesc până la un grad oare-care limba culturală a popoarelor culte. Aceasta nu se întâmplă prin măsuri silnice, ci prin puterea de atracțiune, ce o esercitează ori-care cultură superioară în viața socială și de stat.

Un exemplu pregnant. Sila în privința limbei în Rusia n'a avut nici un efect în țările polone de

Cristian Waldo

sau

CAILE NOROCULUI.

Roman de George Sand.

(Tradus de E. B.)

(Urmare 23.)

El se uită la cjasornicul său.

— Nouă oare și trei sferturi, dice el; ei, ceasornicul acesta din Mora nu umblă rău! Veți, ceasornicul acesta este dintr'o fabrică indigenă. Noi Dalecarliani facem de toate utensiliile trebuincioase dela cele mai elementare până la cele mai complicate... Dar nu stinge lumina, ea are să ne serve la fumat; și apoi, mie-mi place tare, a vedea, iarna, luptându-se lumina soarelui cu lumina artificială a apartamentelor într'o învălmășală de culori dubii și fantastice... Dar, ascultă, sună pendula! Ai întors-o Dta aseară?

— Da. N'ai băgat de seamă?

— Nu. Eu, aseară așipeam în picioare și visam. Doară am și visat că am intrat aici și am cinat! Nu face nimic. Știi face ceaiu?

Ba, dară știu face cafea delicată.

Ei bine, fă dară cafea; eu mă îngrigesc de ceaiu.

Îți place beutura aceasta fadă și melancolică?

— Da, eu o amestec cu a treia parte de vinars sau de rom vechiu.

— A, aceasta e altceva. Eu mă minunez, dle doctor, că suntem aici serviți, ca și când am fi în Paris sau în Londra.

— Ei bine, pentru ce nu? Suntem noi doară în fundul lumii? Noi n'avem decât șese oare cu corabia și suntem în Prusia, unde trăiesc ca și în Paris.

Da; dară în fundul acestei provincii, la șese-deci sau opt-deci miluri dela frontieră și într'o țeară așa sêracă...

— Așa sêracă! Dta crești că o țeară este sêracă fiind puțin aptă pentru agricultură? Dta îți uiți că la noi, interiorul pământului este mai bogat decât suprafața sa, și că minele Dalecarliei sunt tesaurul Svediei. Dta veți că regiunea aceasta vecină cu Norvegia, este puțin împopulată și conchiși din împregiurarea aceasta, că populația nu poate crește. Află dară, că, dacă statul ar înțelege mai bine destinația sa, el ar înainta prosperitatea și ar insuși numărul locuitorilor prin avuțiile noastre minerale. Va veni doară odată timpul, când o se scăpăm din ghiarele Engliterei, care ne sleiește cu intrigele sale, și din cleștele Rusiei, care ne paralizează cu amenințările sale. Altcum, să știi, fêtu-

meu, că, dacă sunt sêraci pe pământ, nu este vina acestei generoase țeri a bunului Dumnezeu, atât de calumniată prin ignoranță, apatia și falsele vederi a oamenilor, care o locuiesc. Aici lumea se plânge de rigoarea iernei și de asprimea stâncilor, inima țerei însă este caldă!

Să ne coborim dară într'ênsa, și vom afla pretutindinea, da, pretutindinea, de bună samă, prețiosul metal, care se ramifică sub picioarele noastre, în vine nenumărabile. Cu metalele noastre, am pute cumpăra toate cercetările, tot lucsul, toate produsele Europei, dacă am avea destule brațe, pentru a scoate avuțiile noastre la suprafața solului. Lumea se plânge de țeară, și pururea sunt numai brațele, care lipsesc! Mai curând ar avea să se plângă țeara de noi!

— Doamne feresce-mă să vorbesc rău de Svedia, dragă domnule Goefle! Eu dic numai, că vatele localități sunt necultivate și că călătorul nu află în casele rarilor locuitori altceva de mâncare, decât orz și lapte, de bună seamă nutriment sănătos, însă puțin apt a așța imaginația și întări caracterul.

(Va urma.)